

УДК 801.8(477)Маслов
<https://doi.org/10.15407/ub.18.269>

*Олена Юріївна КУРГАНОВА,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник
Інституту книгознавства НБУВ
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1609-231X>*

РОЗРОБКА КОНЦЕПТУ «УКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ БАРОКО» ЯК НЕ(ДО)ОЦІНЕНА СТОРІНКА НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ С. І. МАСЛОВА

У статті узагальнено сформульований в науковому доробку Сергія Івановича Маслова (1880–1957) — публікаціях, чернетках статей і замітках з особистого архіву — концепт українського літературного бароко як репрезентанта національно-культурного відродження XVII ст. Новаторські для свого часу (1940–1950-ті рр.) висновки вченого створили в радянському літературознавстві прецедент позитивного уявлення про літературу українського бароко.

Ключові слова: дослідники українського бароко, С. І. Маслов, українське літературне бароко, радянське літературознавство 1940–1960-х рр., архів С. І. Маслова, біографіка.

Науковий доробок Сергія Івановича Маслова (1880–1957) представлений у близько 100 опублікованих та незліченній кількості неопублікованих матеріалів з різних галузей гуманітаристики — книгознавства, пам'яткознавства, бібліографії, палеографії, літературознавства, фольклористики тощо. Одним із численних новаторських досягнень С. І. Маслова є участь у розробці концепту українського літературного бароко. Внесок вченого в дослідження українського бароко принагідно згадується в біографічних джерелах, посмертних виданнях його наукових праць та історіографії українського літературознавства 1940–1950-х рр. Як свідчать документально-біографічні нариси О. Ключко, у науковий план С. І. Маслова на 1943 р. входило дослідження стилю бароко в українській літературі XVII – першої половини XVIII ст. [2, с. 204]. У доповіді О. А. Назаревського «Научная и педагогическая деятельность С. И. Маслова (1902–1955)», виголошеній на урочистості з нагоди 55-річчя наукової праці вченого в грудні 1955 р., праці ювіляра,

присвячені вивченню ораторського мистецтва Мелетія Смотрицького та Леонтія Карповича, названо цінним та новим матеріалом для розробки складної проблеми українського літературознавства — генези стилю бароко в українській літературі. Самого ж вченого названо одним із кращих знавців барокового стилю в українській літературі [3, спр. 3983, арк. 5]. У передмові до посмертного видання матеріалів монографії С. І. Маслова «Кирилл Транквилион-Ставровецкий и его литературная деятельность» (Київ, 1984) В. Крекотень зазначає, що спостереження автора над текстами ораторської прози Мелетія Смотрицького, Леонтія Карповича та Кирила Транквіліона-Ставровецкого дали змогу пересунути межу барокової проповіді з середини XVII ст. до початку століття [4, с. 9]. Підсумовуючи здобутки вченого в дослідженні української поезії XVII–XVIII ст. та барокової драми, В. Крекотень називає С. І. Маслова одним із піонерів «барокознавства» в радянській філології [4, с. 9]. У колективній монографії «Українське літературне барокко» (Київ, 1987) І. В. Іваньо зараховує С. І. Маслова до числа тих радянських дослідників, чиї роботи свідчать про зрушення у вивченні бароко радянською наукою [1, с. 4].

Основний парадокс постаті С. І. Маслова як дослідника літератури українського бароко полягає в тому, що засвідчений сучасниками та історіографами його великий внесок в царині українського барокознавства погано простежується в реальних публікаціях вченого. У виданих протягом 40–50-х рр. небагатьох працях з історії української літератури тема бароко звучить побіжно і досить лаконічно. Наприклад, у статті про національно-культурне відродження в Україні, яку часто називають вираженням ідей С. І. Маслова щодо бароко, про цей стиль ідеться лише в двох реченнях. Річ у тому, що основні висновки дослідника на тему бароко лишилися неопублікованими. Панівний у час літературознавчої роботи вченого марксистський підхід до розгляду літературних явищ не дав можливості реалізувати всі задуми. Над стилем бароко в цей час тяжіло тавро негативної ідеологічної оцінки, його вважали відділеним від життя широких народних мас, акцентували на зловживанні митців беззмістовними формальними прикрасами. Тому в працях, що такі були опубліковані, маємо змогу лише відчитати сміливі спроби С. І. Маслова «виправдати» стиль бароко, наголосити в ньому продуктивні риси для розвитку національної культури. Значно ширший погляд на українське літературне бароко розкривається в неопублікованих за життя вченого працях, а також у замітках з його особистого архіву, які лишилися поза увагою історіографів.

Внесок С. І. Маслова в становлення вчення про українське літературне бароко потребує нині фактологічного доповнення та конкре-

тизації. Евристичний аналіз джерел з особистого архіву дослідника, що висвітлюють роботу вченого над поняття літературного бароко та можливістю його екстраполяції на пам'ятки давньої української писемності, відкриває картину живих творчих пошуків науковця. Текстологічне порівняння підготовчих матеріалів із фактичними публікаціями С. І. Маслова, які торкаються теми бароко, дає змогу виділити етапи роботи над темою та відмінності між офіційною та особистою версією поглядів медієвіста на вплив бароко в історії української культури.

Метою статті є виділення концепту «українське літературне бароко» в науковому доробку С. І. Маслова, втіленому в низці опублікованих та неопублікованих розвідок. Цей концепт творять погляди науковця на поняття літературного бароко, характеристику його виявів та хронологію втілення в пам'ятках української писемності. Причому всі ці погляди сформовані на основі доступних для С. І. Маслова історіографічних джерел, а також великого масиву конкретних пам'яток української писемності XVII–XVIII ст., опрацьованих та введених ученим у широкий науковий обіг.

Основні підсумки роботи над темою бароко упорядковано в окремій одиниці зберігання особистого архіву С. І. Маслова — справі № 676, що має промовисту назву «Барокко в украинской литературе. Материалы к работе: Библиографические заметки, выписки, вырезки» [3]. Ці матеріали датовано 40–50-ми рр. XX ст., тобто в них відображено роботу майже двох десятиліть, що були останніми для життєвого та наукового шляху С. І. Маслова. Матеріали справи № 676 представляють в основному бібліографічні джерела, у яких подано дефініцію поняття бароко, розглянуто типологічні особливості західноєвропейського, російського та українського бароко. Окремо виділено бібліографію до теми виявів бароко в українській поезії, ораторській прозі та драматургії. Більшість зафіксованих бібліографічних джерел, якими користувався вчений, супроводжуються виписками цитат, які привернули його увагу. Завдяки скрупульозності власника, деякі виписки датовано, на деяких вказано місце знаходження джерела. Відповідно можна визначити, на якому етапі наукової роботи вчений опрацьовував окремі історіографічні джерела або доходив конкретних висновків. Високу інформативну цінність серед матеріалів справи № 676 мають записи тез приватних розмов з російським колегою С. І. Маслова — дослідником пам'яток давньої літератури Ігорем Петровичем Єрьоміним (1904–1963) — на тему українського бароко. Тобто матеріали справи № 676, зіставні з відповідними публікаціями, дають змогу реконструювати відповідні точки творення концепту українського літературного бароко та їх рецепцію вченим.

До джерельної бази роздумів С. І. Маслова на тему типології та періодизації українського літературного бароко входять вітчизняні та закордонні видання 20–50-х рр. ХХ ст. Учений конспектує дефініції бароко з доступних йому довідкових видань: «Большая советская энциклопедия» (Т. 4, Москва, 1926: перекладна стаття «Барокко» В. Гаузенштейна та стаття «Барокко русское» С. Топорова); «Литературная Энциклопедия» (Т. 1, Москва, 1930: стаття «Барокко» Б. Пуришева; Т. 9, Москва, 1935: стаття «Прециозная литература» Л. Галицкого); «Толковый словарь русского языка» (за ред. Д. Н. Ушакова, Т. 1, Москва, 1935). Усе це розлогі публікації, що адаптовано до марксистського підходу розкривають генезу, хронологію та основні ознаки стилю бароко, в основному — як явища західноєвропейської культури. З них С. І. Маслов робить короткі, безоцінкові виписки загальних стилістичних рис бароко.

Чи не єдиним серед записів С. І. Маслова відголоском тієї дискусії, що велася навколо теми бароко в радянському літературознавстві кінця 30-х рр., є відгук на статтю доцента Н. А. Соколова «Термин барокко в литературоведении», надруковану в «Наукових записках Одеського державного університету» 1939 р. В окремій замітці, розміром з картку бібліотечного каталогу, передано з усіма деталями бібліографію цього джерела [3, спр. 676, арк. 17]. У наступній замітці, від руки, на клаптику паперу із зошита, очевидно, не без іронії, С. І. Маслов виписує цитату з машинописного відгука П. Беркова на 1-й том «Історії української літератури». Цитується той уривок із відгуку, в якому принагідно подається двозначна оцінка статті Н. А. Соколова: «...В последнее время начинают раздаваться трезвые и справедливые возражения против «бароккомании». Симптоматична в этом отношении несколько растрепанная и провинциально-претенциозная, но все же верная в своем основном устремлении статья доц. Н. А. Соколова» [3, спр. 676, арк. 18].

Попри панівну на той час, коли С. І. Маслов почав працювати над темою, негативну оцінку бароко як стилю, що зосереджується виключно на зовнішніх ознаках твору, відвертаючи увагу від його змісту, вчений продовжує вивчення типологічних ознак бароко. У його записках спостерігаємо низку цитат з академічного підручника «Історія української літератури», що готувався під керівництвом С. І. Маслова протягом 1939–1941 рр. У 1941 р. було сформовано машинописний варіант цієї праці. Саме з нього С. І. Маслов цитує статтю І. П. Єрьміна «Украинское влияние на русскую культуру XVII — начала XVIII вв.» [3, спр. 676, арк. 31, 37], «Барокко в украинской литературе XVII ст.» [3, спр. 676, арк. 49]. Крім того, учений зберігає розлогу цитату зі статті Олекси Петровича Парадиського (1891–1949), яка вхо-

дила до першої редакції підручника 1939 р. Цікаво, що в ній, як і в більшості рукописних заміток, С. І. Маслов пише російською, послуговуючись старим правописом: «Съ серед[ины] XVI до серед[ины] XVIII ст. въ литерат[урной] жизни Западной Европы большое распространение имели т. н. стиль барокко. Стиль этотъ культивировали м. пр. иезуиты. Въ противоположность искусству Ренессанса с его классич. [сдержанностью] и простотой представители стиля барокко стремились к схематизму, высокопарности, вычурности, надуманности. Въ практике поэтов барокко формалистичные тенденции развиваются максимально и становятся характеристическими чертами стиля. Поразить, ошеломить читателя или слушателя необычайностью формы, грандиозностью, фантастичностью — их главная задача. Словесная ткань поэзии расширяется узорами изысканных метафоръ, сравнений, антитезъ. Увлечение внешней формой, которая доходит до курьеза: создаются дикийвиные вириши в форме круга, треугольника, креста, бокала; возникают акростихи, телестихи, различные загадочные формы поэзии («раки» и пр.)» [3, спр. 676, арк. 19]. Настанова на привернення уваги читача, сповнена художніх тропів мова та виразна орнаментация тексту завдяки експериментам зі шрифтом та набором — ті основні ознаки, на які звертає увагу С. І. Маслов у історіографії західноєвропейського бароко, адже вони цілком зіставні з рисами добре знайомих ученому українських літературних пам'яток XVII–XVIII ст.

До видань, що розкривають поняття бароко на тлі європейської культури, опрацьованих С. І. Масловим в ході роботи над темою, належать такі: Kazimierz Chłędowski «Rzym. Ludzie baroku» (Lwów, 1931); Ернст Коп-Вінер «История стилей изобразительных искусств» (Москва, 1936); стаття проф. А. А. Смирнова «Шекспир, ренессанс и барокко» («Вестник Ленинградского университета», 1946, №1); Julian Krzyżanowski «Historia literatury polskiej od średniowiecza do XIX w.» (Warszawa, 1953). У записі від 16 грудня 1944 р. є також конспект першого тому праці «Українське літературне бароко» Дмитра Чижевського (Прага, 1941). Зазначено, що опрацьований примірник належить М. С. Возняку [3, спр. 676, арк. 65–71]. На час ознайомлення з концепцією українського літературного бароко, розробленою Д. Чижевським, С. І. Маслов уже завершив роботу над більшістю своїх публікацій, що розглядали вплив бароко на українську літературу.

Важливими для реконструкції поглядів С. І. Маслова на явище українського літературного бароко є результати усних бесід з І. П. Єрьоміним, занотованих та збережених в архіві вченого. У бесіді, датованій 23 грудня 1940 р., або 5 січня 1941 р. (за старим стилем,

про який не забував згадувати С. І. Маслов), два медієвісти формують чотири особливості українського бароко, порівняно із західноєвропейським: «1) Барокко на Україні¹ возникло не органически, но представляется течение заимствованное. Отсюда деформация стиля, устранение светского (напр. любовного) элемента, усиление схоластики, церковности; 2) Оно носило просветительный характер; 3) Существовало здесь слишком долго, в течение двух веков — XVII и XVIII; 4) Оказало влияние на народн[ую] поэзию, давшее начало бурлескным виршам» [3, спр. 676, арк. 46]. Розширення висновків щодо бароко пропонується у бесіді, датованій 3/16 квітня 1943 р., в м. Уфа. Шість тез лаконічно передають типологічні ознаки, суголосні різним жанрам текстів українського літературного бароко: «[1] Феофанъ Прокоповичъ отталкивается отъ крайностей барокко и примыкает (въ поэзии и поэтики) къ традициямъ ренессанса; [2] Барокко представляет скрещеніе средневековой культуры съ ренессансомъ; [3] Основная особенность барокко: художественное мышление его характеризуется аллегоризмомъ; [4] Барочная драма представляет сплошную аллегорію (аллегорич[еский] характеръ самого действия; аллегорич[еские] действующие лица); [5] Синкретизмъ искусства в барокко: аллегорич[еские] картинки являются составной частью словесного текста, его графическим элементом. Съ другой стороны, рисунки дополняются различного рода надписями на отдельных предметахъ, на лентахъ и т. п.; [6] Въ барочной драме сенековская традиція — ослабленіе сюжетной линии, ослабленіе дїйствия, усиленіе разговорного элемента. Драма разговорная, съ обилиемъ монологовъ» [3, спр. 676, арк. 47]. Нотатки третьої із задокументованих в архіві С. І. Маслова бесід з І. П. Єрьоміним на тему бароко датовано травнем 1943 р. У ній виділено ті ознаки бароко, які надаються до екстраполяції не лише на тексти, а й на художню структуру книги: «Для барокко характерны: [1] очень сложная, при томъ симметричная композиція (архитектоника) лит[ературного] памятника; [2] въ составъ лит[ературных] произведений входятъ аллегорич[еские] гравюры, являющіеся составной частью художественного цѣлаго (синкретизмъ барочного искусства); [3] по линии стилистики — изысканная метафорическая речь, мифологическіе образы» [3, спр. 676, арк. 48]. Задокументовані результати цих трьох усних бесід тезово розкривають той потенціал, який за більш сприятливих умов зміг би реалізувати С. І. Маслов у дослідженні книжкових пам'яток українського бароко XVII–XVIII ст. Проте в «лещатах» марксистського під-

¹ У записках С. І. Маслова трапляється графема, близька за написанням до літери «и» (у тексті цитати — виділена шрифтом), в позиціях, де за старою орфографією траплявся звук /ie/, що позначався графемою «ять».

ходу розкритий в публікаціях ученого концепт українського літературного бароко виглядає більш звужено та однобічно.

Перше визначення С. І. Маслова поняття бароко та потреба його застосовувати до творів української літератури з'явилась, вочевидь, під час роботи над укладанням 1-го тому «Історії української літератури». У матеріалах до звіту про стан роботи над підручником за 1939 і 1940 рр. учений фігурує як відповідальний редактор [3, спр. 2521, арк. 3], якому до того ж доручено готувати розділ про літературу другої половини XVI і XVII ст. [3, спр. 2646, арк. 2]. У справі № 676 збереглися виписки з таких статей С. І. Маслова, що входили до машинописної редакції 1941 р.: «Украинская проповедь первой половины XVII ст.», «*Carmina curiosa* в українській літературі другої половини XVII ст.», «Віршована література кінця XVI і першої половини XVII ст.». В архіві вченого є виписки також з машинопису його другої редакції, датованої 1943 р. В 1945 р. остаточний варіант було передано до друку [8, с. 3], але вже в редакції текст підпав під цензурну заборону. Паралельно з цим ґрунтовним академічним підручником, в умовах евакуації в м. Уфі готувався його скорочений варіант у формі «Нарису історії української літератури» (далі — «Нарис»), що вийшов під грифом Академії наук Української РСР. Учений був одним із редакторів і автором розділів «Українська література другої половини XVI–XVII ст.» і «Українська література другої половини XVIII ст.». Наприкінці 1945 р. ці «Нариси» було видано [8, с. 3], але після негативних рецензій вже в 1946 р. заборонено і вилучено з обігу. Близько 1947 р. датується ще одна спроба С. І. Маслова підготувати синтетичний огляд історії української літератури — розділів про українську літературу другої половини XVI і першої половини XVIII ст. до «Короткого курсу української літератури», машинописна версія якого збереглася в архіві вченого (фонд 33, № 277). Найбільш скорочений варіант синтетичного огляду С. І. Масловим історії української літератури періоду другої половини XVI–XVIII ст. дійшов до читача лише у вигляді частини статті «Украинская литература», вміщеної у 55-му томі «Большой Советской Энциклопедии» 1947 р. Всебічний аналіз культурно-історичних процесів, включно з лаконічно викладеною історією українського книгодрукування, на тлі яких розгортався літературний процес, представлено також у статті «Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII ст.». Стаття, до речі, є витягом з 1-го тому «Історії української літератури» редакції 1941 р. Її початковий рукописний варіант датовано липнем 1942 р. [3, спр. 280]. Уперше текст статті було опубліковано в умовах евакуації в м. Уфі, у журналі «Українська література» 1943 р. З незначними редакційними правками її передрукують у другому томі «Наукових записок інституту мови і

літератури» 1946 р. і у першому томі «Матеріалів до вивчення історії української літератури» 1959 р. Фрагмент цієї публікації про освіту в Києво-Могилянському колегіумі оформлено у вигляді окремої статті в журналі «Україна» 1945 р., приуроченої до річниці заснування освітнього закладу.

В усіх перелічених публікаціях С. І. Маслова, дотичних до теми літературного процесу в Україні ранньомодерної доби, є розділ про освіту в Києво-Могилянському колегіумі, який містить тезу про переважання стилю бароко в літературі того часу [5–7; 9]. У дефініції стилю дослідник застосовує вживані в довідкових виданнях того часу характеристики «примхливий стиль», якому властива «вишукана манера» письма: «У галузі літератури це був переважно примхливий стиль барокко, що виник у Західній Європі в епоху феодально-католицької реакції» [9, с. 63]. Цей пасаж супроводжується «виправданням» стилю, що забезпечило легітимізацію згадок про нього в очах цензури 40–50-х рр. ХХ ст.: «Але і схоластична наука і вишукана манера барочної літератури в умовах культурного розвитку, що створились тоді на Україні, були факторами прогресивними, які розширяли інтелектуальний кругозір, активізували наукову і літературну думку і підготовляли стадію дальшого, вищого науково-літературного розвитку» [9, с. 63]. Підкресленням «прогресивної» ролі бароко в загальному розвитку української культури С. І. Маслов підсумовує розділ про українську літературу другої половини XVI–XVII ст. в «Нарисах». Сумнівні з погляду радянської наукової ідеології західноєвропейські впливи і формальну ускладненість автор намагається реабілітувати патріотичними мотивами, що виділяються в змісті: «Не зважаючи на те, що українські письменники цього часу йшли в основному за чужими — візантійськими або латино-польськими зразками, що в період барокко головна увага приділялась формальним особливостям, — в літературній практиці нерідко набирали звучання ноти любові до вітчизни, знаходили постійний вираз громадсько-актуальні питання, зокрема — боротьба за свободу і незалежність українського народу, яка стала основним гаслом культурної діяльності цієї доби» [9, с. 77]. Така актуалізація змістового начала в літературних текстах XVII–XVIII ст., таврованих за надмірну формалізованість, відкривала подальшим дослідникам шлях для вписування пам'яток українського бароко в дискурс марксистського літературознавства, у якому їм довелося функціонувати не одне десятиліття.

Чи не найбільшим внеском С. І. Маслова у розвиток концепту «українського літературного бароко» стало введення ним у науковий обіг рукописних збірок Івана Величковського як вершинних досягнень по-

езії українського бароко. Замітки з архіву дослідника, зібрані під час вивчення творчого доробку І. Величковського в так звану «Летопись цієї роботи», датуються в діапазоні між 1928 та 1955 рр. У ній зворушливо описано неодноразові спроби опублікувати це ґрунтовне дослідження, що на певному етапі роботи було оформлено в статтю «Іоанн Величковський, маловідомий український письменник XVII ст. До історії стилю барокко в давній українській літературі» [3, спр. 351]. Початковий варіант тексту цієї розвідки було виголошено у вигляді доповіді на квітневій сесії Відділу суспільних наук АН УРСР 1941 р. [3, спр. 431]. У 1946 р., а згодом в 1955 р. текст редагувався [3, спр. 351, арк. 20]. Його, зокрема, було суттєво доповнено оглядом загальних стилістичних ознак бароко. Ці остаточні правки становлять своєрідний підсумок бароккознавчих пошуків С. І. Маслова. Також у них виявляється намагання, не полишаючи надію на публікацію, вписати в доктрину марксистського підходу абсолютно невідповідні їй зразки фігурної поезії. У редакції від 10 травня 1946 р. концепт українського літературного бароко, вміщений в початкову частину статті, сформульовано таким чином: *«Всі відомі нам твори Величковського виконані в рисах того своєрідного літературного стилю, який оформився в Європі, зокрема в Польщі, в XVI–XVII ст., в епоху феодально-католицької реакції, і який поширювався на Україні в шляхетських колах і колах вищого духівництва в другій — головним чином — половині XVII і на початку XVIII ст. Стиль цей в сучасній науці зветься то «схоластичним» стилем, то стилем «барокко». Характерною ознакою його є надзвичайно гіпертрофований розвиток словесно-декоративного орнаменту: в художньому творі на перше місце висувається форма — вишукані, штучні метафори, несподівані порівняння, ефектні антитези. Запозичені у ренесанса образи античної міфології та історії посідають видатне місце в реквізиті барочних форм. Засоби прикрашення мови, орнамент розбухають в добу барокко надмірно; змістові надається другорядного значення. Мета мистецтва за часів „барокко” — вразити читача, зацікавити його несподіваними стилістичними ефектами»* [3, спр. 351, арк. 1]. В остаточній версії статті, датованій 15 лютого 1955 р., додано ідеологічний висновок, у якому протиставляється культивована в вищих колах українського суспільства барокова поезія та «прості, безхитрісні думи і вірші» на тему війни та соціальних зрушень, адресовані народним масам. Однак загальний висновок статті звучить як ствердження продуктивної ролі бароко в історії національної культури: *«Поезія барокко перешикоджувала зростанню реалістичних тенденцій в давній українській літературі. Проте вона дала і деякі позитивні наслідки, оскільки сприяла розвитку літературної мови, підсилювала техніку*

віршоскладання, збагачувала словник літературознавчої термінології» [3, спр. 351, арк. 20]. Цю статтю було опубліковано у вигляді передмови до зібрання творів І. Величковського лише 1972 р.

Підсумовуючи внесок С. І. Маслова в розвиток концепту «українське літературне бароко», реконструйований на матеріалах його архіву та наявних публікаціях, можна констатувати існування двох версій цього концепту — офіційної та особистої. Погляди на особливості стилю, генезу та періодизацію були вироблені на основі опрацювання сучасних автору досліджень світового літературознавства, дискусій з колегами та, насамперед, ґрунтовним знанням текстів давньої української літератури. Інтердисциплінарний підхід С. І. Маслова до презентації літературних пам'яток в широкому історико-культурному контексті давав змогу робити висновки про впливовість стилю бароко на українське національно-культурне відродження XVII ст., відстежувати його риси в літературі XVIII ст. і навіть шукати окремі вияви бароко в українській видавничій традиції (у пов'язаних з текстом книжкових гравюрах). Неможливість вписати ці висновки в доктрину марксистського підходу стали на заваді реалізації усього потенціалу барокових студій С. І. Маслова. Для «офіційної», націленої на публікацію, версії було створено спрощений варіант концепту українського літературного бароко зі звуженими часовими рамками та потребою виправдовувати формальну довершеність текстів їх ідеологічно-змістовою цінністю. Але, зрештою, і ця, спрощена версія, відіграла важливу роль, створивши прецедент позитивного уявлення про українське бароко в розвитку національної культури. Неопубліковані висновки про бароко, що лишилися в особистому архіві вченого, можуть і нині використовуватися для комплексного дослідження впливу бароко на книжкову культуру України XVII–XVIII ст.

1. *Іванько І. В.* Про українське літературне бароко [Текст] / І. В. Іванько // Українське літературне бароко : зб. наук. пр. ; відп. ред. О. В. Мишанич. – Київ : Наукова думка, 1987. – С. 3–18.
2. *Клочко О.* Маслови. Доли. Події. Життя [Текст] : документально-біографічні нариси / О. Клочко. – Київ : АРТ КНИГА, 2018. – 351 с.
3. Інститут рукопису НБУВ. – Ф. XXXIII : Маслов Сергій Іванович (1880–1957).
4. *Маслов С. И.* Кирилл Транквилион-Ставровецкий и его литературная деятельность. Опыт историко-литературной монографии [Текст] / С. И. Маслов ; подг. А. И. Павленко. – Киев : Наукова думка, 1984. – 243 с.
5. *Маслов С. І.* Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII ст. [Текст] / С. І. Маслов // Наукові записки Інституту мови і літератури АН УССР. – 1946. – Т. 2. – С. 3–20.
6. *Маслов С. І.* Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII ст. [Текст] / С. І. Маслов // Українська література (Уфа). – 1943. – № 12. – С. 100–119.

7. *Маслов С. І.* Могілянська академія [Текст] / С. І. Маслов // Україна. – 1945. – № 1. – С. 35.
8. *Маслов С. І.* Нові видання з історії української літератури [Текст] / С. І. Маслов // Літературна газета. – 1945. – 22 листопада. – С. 3.
9. Нарис історії української літератури [Електронний ресурс] / [М. М. Плісецький та ін.] ; за ред. С. І. Маслова і Є. П. Кирилюка ; АН УРСР, Ін-т мови й л-ри. – [Б. м.] : Вид-во АН УРСР, 1945. – 279 с. – Режим доступу: <http://elib.nlu.org.ua/view.html?id=10721>

REFERENCES

1. Ivano, I. V. (1987). Pro ukrainske literaturne barokko [On literature baroque]. In O. V. Myshanych (Ed.). *Ukrainske literaturne barokko* [Ukrainian baroque] (pp. 3-18). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].
2. Klochko, O. (2018). *Maslovy. Doli. Podii. Zhyttia* [Maslovs. Histories. Events. Lives]. Kyiv, Ukraine: ART KNYHA. [In Ukrainian].
3. Fond 33: Maslov Serhii Ivanovych (1880-1957). Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. [In Russian].
4. Maslov, S. I. (1984). *Kirill Trankvilion-Stavrovetskii i ego literaturnaia deiatel'nost. Opyt istoriko-literaturnoi monografii* [Cyrill Trankvilion-Stavrovetsky and his literary work. The attempt of historic literature monograph]. Kiev, Ukraine: Naukova dumka. [In Russian].
5. Maslov, S. I. (1946). Kulturno-natsionalne vidrozhennia na Ukraini v kintsy XVI i pershii polovyni XVII st. [Cultural and National revival in Ukraine at the end of 16th c. and the first part of 17th c.]. In *Naukovi Zapysky Instytutu Movy i Literatury AN URSSR*, 2, 3-20. [In Ukrainian].
6. Maslov, S. I. (1943). Kulturno-natsionalne vidrozhennia na Ukraini v kintsy XVI i pershii polovyni XVII st. [Cultural and National revival in Ukraine at the end of 16th c. and the first part of 17th c.]. In *Ukrainska Literatura*, 12, 100-119. [In Ukrainian].
7. Maslov, S. I. (1945). *Mohylianska akademiia* [Mohyla Academy]. In *Ukraina*, 1, 35. [In Ukrainian].
8. Maslov, S. I. (1945, November 22). Novi vydannia z istorii ukrainskoi literatury [New editions on history of Ukrainian literature]. *Literaturna Hazeta*, p. 3. [In Ukrainian].
9. Maslov, S. I., & Kyrlyuk, Ye. P. (Eds.). (1945). *Narys istorii ukrainskoi literatury* [The Sketch of the Ukrainian literature history]. Retrieved from <http://elib.nlu.org.ua/view.html?id=10721> [In Ukrainian].

Стаття надійшла 1 липня 2019 р.

KURHANOVA Olena, Candidate of Philological Sciences, Research Associate of the Institute of Book Studies of VNLU (Kyiv, Ukraine).

The development of “Ukrainian literary Baroque” concept as underestimated page of S. I. Maslov’s scientific biography.

The work on the Baroque issue uncovers unstudied page of S. I. Maslov’s scientific biography. The last period of his scientific career – 1940-1950-es – S. I. Maslov dedicated to exploration of the Baroque style influence on texts of Ukrainian literature. In personal reflections the scientist was guided by conclusions of reachable for him domestic and foreign explorations of the Baroque stylistic features and his own knowledge of old Ukrainian literature. In notes from

scientist's personal archive the Baroque style presented as complex achievement of national culture, the stylistic features of which may be extrapolated to whole massive of 17–18th cc. Ukrainian literature monuments. At the same time in his publications of this period, part of which was unreachable to the reader, described in bounds of Marxists approach Ukrainian literary Baroque is widened to formal experiments in oratorical prose, school drama and poetry. Undoubted contribution of S. I. Maslov in development of Ukrainian Baroque studies is the fact that, in spite of censor limits, he managed to develop a concept of “Ukrainian literary Baroque” as representation of national culture upgrowth. The creation of positive attitude to Ukrainian literary Baroque phenomenon precedent became a precondition to extension of the Baroque style explorations in Soviet, and later – in post-Soviet literary study. Unpublished conclusions on the Baroque, preserved in personal archive of the scientist, may be used for complex exploration of the Baroque style influence to Ukrainian book culture of 17-18th cc.

Key words: researches of Ukrainian Baroque, S. I. Maslov, Ukrainian literature Baroque, Soviet literary studies 1940-1960, archive of S. I. Maslov, biographical studies.

КУРГАНОВА Елена Юрьевна, кандидат филологических наук, научный сотрудник Института книговедения НБУВ (Киев, Украина).

Разработка концепта «украинское литературное барокко» как не(до)оцененная страница научной биографии С. И. Маслова.

Работа над темой барокко открывает малоисследованную страницу научной биографии С. И. Маслова. Изучению влияния стиля барокко на тексты украинской литературы С. И. Маслов посвятил последний период своей научной карьеры — 1940–1950-е гг. Размышления ученого опирались на выводы доступных ему отечественных и зарубежных исследователей относительно стилистических признаков барокко и собственные знания памятников давней украинской литературы. В записях из личного архива ученого стиль барокко выглядит многогранным достижением национальной культуры, черты которого могут экстраполироваться на весь массив памятников украинской литературы XVII–XVIII вв. В то же время в публикациях этого периода, часть из которых не дошла до читателя, описываемое в пределах марксистского подхода украинское литературное барокко сводится к формальным экспериментам в ораторской прозе, школьной драме и поэзии. Несомненным вкладом С. И. Маслова в развитие украинского барокковедения является то, что вопреки цензурным ограничениям ученому удалось разработать концепт «украинского литературного барокко» как репрезентанта развития национальной культуры. Создание прецедента позитивного отношения к явлению украинского литературного барокко стало предпосылкой дальнейшего распространения учения о барокко в советском, а позже — и в постсоветском литературоведении. Неопубликованные выводы о барокко, оставшиеся в личном архиве ученого, могут и сегодня использоваться для комплексного исследования влияния барокко на книжную культуру Украины XVII–XVIII вв.

Ключевые слова: исследователи украинского барокко, С. И. Маслов, украинское литературное барокко, советское литературоведение 1940–1960-х гг., архив С. И. Маслова, биографика.